

A'MEŞ

(الأعمش)

Ebû Muhammed Süleymân
b. Mihrân el-Küfî
(ö. 148/765)Hadis, kıraat ve ferâiz sahalarındaki
bilgisiyle tanınan
tâbîn nesline mensup âlim.

Aslen Taberistanlıdır. Rey yöresinde Dünbävend'de (Dübävend) doğdu (61/680-81); Küfe'de doğduğu da rivayet edilmiştir. Hıfzını tamamladıktan sonra öğrenimine kıraat ilmiyle başladı. Bu ilmi, Irak kıraati temsilcisi sayılan Yahyâ b. Vessâb'dan tahsil etti. Ayrıca onun zamanında Küfe'nin en meşhur âlimleri olan Zeyd b. Vehb, İbrâhim en-Nehâî, Mücâhid b. Cebr, Ebû'l-Âliye er-Riyâhî ve Âsım b. Ebû'n-Necûd gibi âlimlerden ders okudu. Bunun yanında hadis ve fıkıh ilimleriyle de meşgul oldu. Bilhassa hadis ilminde şöhreti kısa zamanda her tarafa yayıldı. Rivayette bulunduğu meşhur muhaddisler arasında Saîd b. Cübeyr, Kays b. Ebû Hâzım, Ebû Vâil Şakîk b. Seleme ve Şa'bî zikredilebilir. Kendisinden de Ebû Hanîfe, Şu'be, Süfyân es-Sevrî, Süfyân b. Uyeyne, Abdullah b. Mübârek gibi hicrî II. yüzyılın meşhur âlimleri hadis rivayet etmişlerdir.

A'meş kıraat, hadis ve ferâiz ilimlerinde devrinin Küfe'deki en önemli âlimi kabul edilmiştir. A'meş'in kıraati her ne kadar meşhur yedi veya on kıraat arasında yer almamış ise de on imamın kıraatlerine diğer bazılarını da ekleyerek kaleme alınan eserlerde onun kıraatine, on kıraatten sonra öncelikle yer verilmiştir. Ebû Ali el-Hasen b. Muhammed el-Bağdâdî'nin *Kitâbü'r-Ravza fi'l-kırâ'âti'l-ihdâ' aşere*'si (bk. İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, I, 74; Brockelmann, I, 721), Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Hayyât el-Bağdâdî'nin *Kitâbü'l-Câmi' fi'l-kırâ'âti'l-aşr ve kırâ'âti'l-A'meş*'i (bk. İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, I, 84) ve on dört imamın kıraatini ihtiva eden Ahmed b. Muhammed el-Bennâ'nın *İthâfû fuzalâ' il-beşer fi'l-kırâ'âti'l-erba'ati aşer* adlı eseri bu konuda misal olarak zikredilebilir. Bundan da anlaşılacağı üzere A'meş, kıraatıyla ilgili kaideler ve hususiyetler zamanımıza kadar ulaşmış sayılı kurrâ arasında yer almıştır. Hadis ilminde ise hâfızlık mertebesine yükselmiş, Enes b. Mâlik ve Abdullah b. Ebû Evfâ'dan mürsel* olarak rivayet

ettiği hadislerde tedlîs* yapması dışında umumiyetle sika* sayılmıştır. Zehebî, A'meş'i bazı râvilerin kusurlarını örtbas etmekle, cerh ve ta'dîl* imamlarından Ali b. Medînî de vehim* sahibi olmakla itham ederler. Buna rağmen o, kendi döneminde Küfe âlimleri arasında Kur'an-ı Kerim'i kaidelerine en uygun bir şekilde okuyan, Hz. Peygamber'in hadislerini en iyi bilen ve kendisine yöneltilen sorulara en isabetli cevaplar veren bir kişi olarak ün yapmıştır. Rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer almış, dürüstlüğü ve doğru sözlülüğü sebebiyle "mushaf" diye anılmıştır. Devrinin en büyük münekkidi Yahyâ el-Kattân onun hakkında "allâmetü'l-İslâm" tabirini kullanmıştır. Fakir bir âlim olmasına rağmen son derece kanaatkâr idi. Beytül-mâlden aldığı beş dirhem aylıkla geçinir, zenginlere iltifat etmezdi. Nükteci ve hazırcı cevap olmasıyla da tanınmıştır. İbn Tolun onun bu yönünü *ez-Zehrûl-en'aş fi nevâdiri'l-A'meş* adlı eserinde (bk. *Hediyyetü'l-ârifin*, II, 241) dile getirmiştir, Ahmed Muhammed ed-Dabîb de A'meş'in hayatına dair olan *el-A'meşü'z-zarîf* (Cidde 1401/1981) adlı kitabında 105 nüktesini yayımlamıştır.

Bazı rivayetlere dayanarak A'meş'in Zeydiyye veya İmâmiyye kollarından birine mensup bir Şii olduğunu ileri sürerler olmuştur (bk. *Eir.*, I, 926-927). Söz konusu rivayetlerde, Halife Hişâm b. Abdülmelik'in, A'meş'ten, Hz. Osman'ın meziyetleri ve Hz. Ali'nin kusurları hakkındaki hadisleri toplamasını istediği ve onun bu teklifi reddettiği, Halife Mansûr'a Ali'nin faziletlerine dair on bin hadis bildiğini söylediği, Ebû Hanîfe'nin kendisinden Ali'nin faziletleri hakkındaki hadisleri rivayet etmekten vazgeçmesini istediği ve onun bu teklifi kabul etmediği, Hz. Hüseyin'in lehinde bazı hadisler rivayet ettiği ve kabrinin ziyaret edilmesi için teşvikte bulunduğunu, ayrıca Kur'an'ın bir kısım âyetlerini Şii anlayışa uygun olarak yorumladığı iddia edilmiştir. Bu iddiaların doğru olduğunu kabul etmek, hem rivayet tekniği açısından hem de ihtiva ettikleri fikirler bakımından mümkün görünmemektedir. Zira bütün Sünnî müslümanların Hulefâ-yi Râşidîn'den kabul ettiği ve büyük bir saygı beslediği Hz. Ali'nin kusurları hakkında hadis toplama işi, hiçbir Ehl-i sünnet âliminin dahi kabul edemeyeceği bir husustur. Resûl-i Ekrem'in amcazadesi ve damadı, ilim ve fazilet kayna-

ğı, kahraman Hz. Ali'ye karşı beslenen bu duyguların Şiilik'le bir ilgisi yoktur. Hz. Ali'nin, ayrıca diğer birçok sahâbînin faziletlerine dair Şii-Sünnî birçok hadis ve tabakat kitabında ve benzeri kaynaklarda rivayetler mevcuttur. Ehl-i sünnet âlimleri bunlardan sahih kabul ettiklerini benimsemekte ve eserlerinde nakletmektedirler. Ali'nin faziletleri konusunda on bin hadisin bulunduğunu aşırı Şii'lerin bile iddia etmesi mümkün değildir. Ebû Hanîfe'nin mutedil bir Ehl-i beyt taraftarı olduğu ve bu sebeple devlet ricâli tarafından cezalandırıldığı bilinmektedir. Bundan dolayı onun, ne vicdanî kanaati ne de siyasi görüşü açısından, A'meş'ten Ali'nin faziletleri hakkındaki hadisleri rivayet etmekten vazgeçmesini istemesi mâkul değildir. A'meş'in Hz. Hüseyin'in lehinde bazı hadisler rivayet etmesinin ve Peygamber torununa karşı beslediği saygı duygusuyla kabrinin ziyaret edilmesini istemesinin de Sünniliğe aykırı bir tarafı yoktur. Bir kısım Kur'an âyetlerini Şii anlayışla yorumlama tâbi tuttuğu iddiasına gelince, bu da diğer iddialar gibi mesnetsiz bir söylentiden ibarettir. Sonuç olarak devrinin en meşhur âlimlerinden ders görüp rivayette bulunmuş, birçok âlime hocalık yapmış ve özellikle titiz Sünnî hadis tenkitçileri tarafından Şiilik'le itham edilmiş olan, hâfızlık mertebesine ulaşmış bir muhaddis hakkındaki bu gibi iddiaların gerçekte bir ilgisi bulunmadığı kesinlikle söylenebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI, 342-344; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, II, 2; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâse), s. 489-490; *el-Cerh ve't-ta'dil*, II, 1-146; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, IX, 3-13; İbn Hallikân, *Vefeyât*, II, 400-403; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, II, 224; a.m.f., *A'âmü'n-nübelâ*, VI, 226-248; a.m.f., *Târîhu'l-İslâm*, Kahire 1947, VI, 57; a.m.f., *Ma'rifetü'l-kurrâ* (Beşâr), I, 94-96; a.m.f., *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 154; İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-nihâye*, I, 315-316; a.m.f., *en-Neşr*, I, 74, 84; Hazrecî, *Hulâşatü Tezhib*, s. 155; Süyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz*, s. 67; İbnü'l-İmâd, *Sezerât*, I, 220-223; Ahmed b. Muhammed el-Bennâ, *İthâfû fuzalâ' il-beşer* (nşr. Ali Muhammed ed-Dabbâ), Kahire 1359, s. 7, 9; *Hediyyetü'l-ârifin*, II, 241; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 721; Ahmed Muhammed ed-Dabîb, *el-A'meşü'z-zarîf*, Cidde 1401/1981; Kays Âl-i Kays, *el-İrâniyyün ve'l-edebü'l-Arabî*, Tahran 1984, II, 20-25; E. Kohlberg, "A'maş", *Eir.*, I, 926-928.

MÜCTEBA UĞUR

AMİD

(bk. DİYARBAKIR).